

Régi könyvek a piacon

Írta: Fitz József

NÉHANY HÓNAPPAL EZELŐTT Európa nagy antikváriusai körében, valamint a ritkaságokat vásárló muzeális könyvtárakban élénk derűtséget keltett egy Romániából érkező könyvkiírat, mely egy híres román tudós és politikus szaktekintélyére hivatkozva, egy 1570-ből való szakadozott Luther-bibliáért valami 100.000 pengőt kért. Nagyon nézhetett, mikor mindenütt azt felelték neki, hogy ez az elülhátul csonka s meztelen fakötésű könyv még 10 pengőt sem ér.

Sok szegény embert kell így kiábrándítanunk. Naponta előfordul, hogy betoppan a könyvtárba valaki (rendesen idősebb hölgy), ki óvatosan kicsomagol egy százéves bibliát vagy gazdasági könyvet, s azt reméli, hogy e kincs árából hátralevő napjaira nyugodt megélhetést biztosíthat magának. Szinte tört döfünk a szívébe, mikor ócskaságáért egy-két pengőt mégis felajánlunk. Nem érti, mikor azt mondjuk, csak az a régi könyv ér valamit, amely dokumentum; — dokumentuma jeles tartalma és első kiadása miatt az irodalomtörténetnek; vagy illusztráció, metszetei miatt a művészettörténetnek; vagy szépsége és ritkasága miatt a nyomdászattörténetnek, vagy forrása a történettudományak. Értetlenül hallgatja kritikánkat: hogy a csonka, a hibás példány nem érdekel bennünket; hogy a margót a könyvkötő vétkesen körülnyirbálta; hogy a kötése nem korabeli; hogy fametszeteinek lenyomata nem tiszta, de azonkívül a metszettek kézzel színezettek, játékos gyermekek kezényoma rajtuk; de penész- meg zsírfoltok is vannak a könyvben. És így tovább. Azt hiszi, mindez csak az alkuhoz tartozik s ki akarjuk zsákmányolni.

Hasonlóan vagyunk a könyvzsibárusokkal. Mindúntalan hoznak régi, elrongyolt iskolakönyveket, mult századbéli regényfordításokat s egyéb szemetet, azt mondva, nincs meg a Múzeumban, meg kell hát venni. Volt, aki vagy 50 ilyen könyvet hozott s 800 pengőt kért érte. Hiába mondtam neki, ez holt irodalom, soha senki nem fog iránta érdeklődni, nem célünk, hogy már amúgyis túlterhelt raktárainkat ilyenekkel töltsük meg. Makaesul hajtogatta, hogy nincs meg a Múzeumban, pedig itt mindennek meg kell lenni. Mikor végül is az egész halomért 8 pengőt ígértem, héber átkokat szórva távozott, de visszajött vagy háromszor, próbált alkudozni, végül mégis ideadta nyolcért. Rossz üzletet csináltunk, túlságosan nagylelkű voltam, mert rajtunk kívül senkisé is vette volna meg őket s az efféle portékával a zsibárus sem töltheti meg a raktárát.

Allandó harcban állunk a nagy antikváriusokkal is. Nemcsak félelmetes rábeszélőképességük van, hanem nagyszerűen meg is tudják rendezni az ajánlataikat. Az egyik például megszerez egy igen közepes értékű kéziratot, mely alig tartalmaz olyan valamit, amit a szakirodalom már amúgyis nem tudott volna, mondjuk, egy híres személyi-

ség nejének vagy barátnéjának a leveleit vagy naplóját. Ekkor először cikkeket irat a lapokba, melyek intim s lehetőleg pikáns részleteket sejtetnek az újonnan felfedezett szenzációs kéziratban. Az érdeklődés fel van keltve, témaéhes írók rávetik magukat a kéziraatra, könyv íródik róla, antikváriusunk kiadja a könyvet, sípbal-dobbal hirdeti, a kéziratot gondos és szakértő által készített katalógusban ismerteti, melyhez valamelyik neves tudós előszavát szerzi meg, aztán fényes külsőségek között aukcióra kerül a kézirat, ott strohmannok felverik az árát s végül is látszatvételben istentelen magas árát ér el. Aztán egy idő múlva titokban felajánlják a Múzeumnak. Az aukción elért árhoz képest bámulatosan olcsón, de mégis olyan árban, hogy abban benne legyen a kiadott könyv és a katalógus, az aukció és a reklám költsége, a kiadott összegek kamata s az eladó tisztességes nyeresége. S nagy a csodálkozás, ha a Múzeum tartózkodó. Ilyen híres munkát, melyről már ennyi kiváló szakértő cikkekben, előszóban, sőt könyvben nyilatkozott, meg nem venni közbotrány lenne, a lapok furesákat írnanak s híre kelne, hogy a Múzeum ügyét hozzánemértők intézik. Drámai feszültség. Újra meg újra megindulnak a tárgyalások. A Múzeumnak nem sürgős, a Múzeum örökéletű, a külföld magyar kéziratot nemigen szokott elvinni előle. Tessék csak a kéziratot nyugodtan eladni másnak, előbb-utóbb mint ajándék ügyis visszakerül. A Múzeum legtöbb nagy értéke mind hazafias ajándék, — a Múzeum ráér.

Az eladó tele van fantáziával és szentimentalizmussal. De főként egy dolgot nem akar elismerni: azt, hogy a régi könyvek árát nem az eladó, hanem a vevő állapítja meg. Az „ennyit meg ennyit adok, ha nem tetszik, méltóztassék másnál próbálkozni“ — sokkal súlyosabban hangzik, mint az „ennyiért adom“.

Az érdeklődés a régi könyvek iránt folyton változik. Egyszer ilyen, másszor amolyan fajta könyvek iránt érdeklődnek s van kor, melyben a régi könyvek vásárlása divat, más korban pedig alig van érdeklődés s alacsonyak az árak. 1875 körül a 18. századi rézmetszetes francia illusztrált kiadványok lázba hozták a bibliofileket s az áruk rakéta módjára szállt a magasba. 1900 körül a magyar könyvgyűjtők a régi magyar könyvek gyűjtésében annyira versengtek, hogy áruk rendkívüli mértékben emelkedett. Erdősi-Sylvester János 1541. évi Új Testamentumának ára felszökött 2000 forintra. Egyik neves antikváriusunk emlékszik még, miként járt fel és alá a boltjában gróf Vigyázó Sándor, miközben komor arccal azon morfondírozott magában, melyik faluját adja oda ezért a könyvért? S addig alkudozott, amíg egy másik gyűjtő, Dirsztay báró megvette a példányt az orra előtt. A gróftól évekig bántotta ez a kudarc, de megérte az örömet, hogy Dirsztay felozlatta a könyvtárát s Vigyázó az áhitott példányt végül mégis csak meg tudta venni ugyanazon az áron, melyet évekkel előbb nem volt hajlandó megadni. Ma megkaphatná 500—600 pengőért. Ma úgy szólván csak a Nemzeti Múzeum vásárol még régi magyart, de csak olyat, mely még nincs birtokában. Ilyen pedig kevés akad, évente talán egy, s az is rendszeren jelentéktelen és késői, 1700 körüli. Méltatlankodnak is az antikváriusok, hogy a Múzeum visszaél a helyzettel: a kért 100 pengő helyett 5—6 pengőt ajánl, ismételvén, hogy egy ilyen telített régi intézetnek semmi sem sürgős, s amit nem vesz meg ma, ajándékba kapja holnap. Bizony baj, hogy a magyar könyv nem

internacionális márka. S baj az is, hogy a Múzeum maga akarja megállapítani, mit tart jelentékenynek s mit nem. S nem borzasztó, hogy ilyen ritkaságra azt mondják, nincs nyomtatott unikum, legfeljebb a cenzorok által elkoboztatott korrektúrapéldány? Meg hogy főként nem unikum az aprónyomtatvány, — hogy az jelentéktelenségében csak elbúvik a kolligátumokban s a félretett nyomtatványkupacokban...

A világháború után az ősnymtatványok jöttek divatba s a gazdag amerikaiak csak úgy szórták értük a pénzt. Néha egyetlen példányon vagyont lehetett keresni. A sanct-pauli kolostor Gutenberg-bibliájáért 275.000 dollárt (1,280.000 márkát) kapott 1926-ban s Quaritch a Faust és Schöffner-féle Psalterium két kiszakított leveléért 200 angol fontot kért. Danténak egy 1472. évi kiadása 670.000 líráért kelt el. Hol vagyunk ma ezektől az áraktól? A gazdasági depresszió elhessegette a gazdag vásárlókat s az árak megint ott állnak, ahol 1914-ben voltak. Szélcsend van a könyvpiaccon.

De talán jobb is ez nekünk olvasóknak, kik szeretetből veszünk könyvet. Mert a nagy árak az eladókon kívül csak a proccolóknak jók. Nekik nem dokumentum a könyv, a legtöbb még csak olvasni sem tudja a szép, de a mai léleknek többnyire idegen és latinnyelvű régi könyvet. A mérsékelt ár pedig azt jelenti, hogy a könyv visszatalál ahhoz, akihez szól. Úgy képzelem valahogy, hogy aki tud latinul, vagy aki régi magyar könyvet olvas, nem igen szokott gazdag ember lenni. S mint könyvtáros azt hiszem, a régi könyv sem vitrintárgy, hanem tanulmányra való. A mérsékelt ár a könyveket visszaadja rendeltetésüknek.